

Status

Arbeidslivs- kriminalitet

Januar 2022

Arbeidslivskriminalitet

Arbeidslivskriminalitet (a-krim) er handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygder, skatter og avgifter, gjerne utført organisert, som utnytter arbeidstakere eller virker konkurransevridende og undergraver samfunnsstrukturen. A-krim kjennetegnes ved at den foregår i arbeidsintensive bransjer med blant annet lave kompetansekrav, utstrakt bruk av enkeltpersonforetak og hvor det benyttes en stor andel ufaglært, midlertidig og utenlandsk arbeidskraft.

Situasjonsbeskrivelse

Skatte- og avgiftskriminalitet er den kriminalitetsformen innenfor a-krim som politiet mottar flest tips og mest informasjon om. Skatte- og avgiftskriminaliteten foregår på tvers av bransjer i næringslivet og omfatter svart avlønning av arbeidstakere og skjult omsetning i foretakene. Informasjonstilfanget til Økokrim tilsier at skatte- og avgiftskriminalitet er mest utbredt innen bygg- og anleggsbransjen og at skatte- og avgiftsunndragelse (primærforbrytelsen) ofte skjer parallelt med hvitvasking (sekundærforbrytelsen) av utbytte fra den straffbare handlingen.

Det har vært en økning i rapporteringen av bruk av ulovlig arbeidskraft. Det er flest rapporteringer om ulovlig arbeid i bygg og anlegg, servering og varetransport. Det er også rapportert om ulovlig arbeid blant sesongarbeidere, innen fiskerinæringen og i dagligvarebransjen. I noen tilfeller er ulovlig arbeid rapportert sammen med utnyttelse av utenlandske arbeidstakere.

Økokrim mottar mest informasjon om a-krim innen bygg og anlegg, varetransport, bilpleiebransjen og bilverksted og servering. Samtidig er flere av bransjene som er utsatt for a-krim sesongbaserte. Truselnivået for arbeidsmiljølovbrudd, utnyttelse av arbeidere og økonomisk kriminalitet innen bransjer vil derfor kunne variere avhengig av sesong. Dette illustreres ved hjelp av årshjulet. I den kommende perioden vil det være særlig trussel for utnyttelse av arbeidere knyttet til skreifiske og dekkskifte fra mars/april.

Fortsatt mest a-krim i bygg- og anleggsbransjen

Bygg- og anleggsbransjen i mange år vært særlig forbundet med a-krim. Basert på informasjonstilfanget til Økokrim i rapporteringsperioden fremstår denne trusselen å vedvare.

Forekomsten av a-krim rapporteres særlig i forbrukermarkedet både i små enkeltpersonforetak og mellomstore aksjeselskap. Skatte- og avgiftskriminalitet, svart avlønning, ulovlig arbeid, konkurskriminalitet, lønnsstyrer og brudd på arbeidsmiljøloven er mest utbredt. Mye av kriminalitet fremstår å være systematisk og skal ha pågått over flere år. Gjentakelsesfaren blant aktørene er stor og flere av disse er omhandlet også med annen kriminalitet.

Omfattende kriminalitet og mange kriminelle aktører i serveringsbransjen

I serveringsbransjen rapporteres det om skatte- og avgiftsunndragelse, ulovlig arbeid, hvitvasking og brudd på arbeidsmiljøloven. Kriminelle nettverk har tidligere vært representert i bransjen. Vi ser nå at enkelte av aktørene som har etablert seg i serveringsbransjen i etterkant av pandemien har historikk med arbeidslivskriminalitet fra andre bransjer. De har etablert seg i serveringsbransjen ved å kjøpe allerede eksisterende virksomheter, opprette nye virksomheter, overta driften av allerede eksisterende serveringssteder, gå inn som rollehaber eller deleier i allerede eksisterende virksomhet, eller kjøpe eiendom for utleie til serveringssted. Enkelte av aktørene har også tilknytning til narkotikakriminalitet.

Serveringsbransjen er også en bransje som er utsatt for arbeidsmiljølovbrudd. Bransjen preges av høy turnover og en høy andel unge og utenlandske arbeidstakere som mangler kunnskap om rettighetene sine og som dermed er sårbare for utnyttelse.

Det meste av den rapporterte kriminaliteten er knyttet til mindre serveringssteder og fast-food restauranter. Vi ser også at det i løpet av koronapandemien har blitt økt ulovlig produksjon i privathjem.

Varetransportbransjen fremstår å være dominert av kriminelle aktører

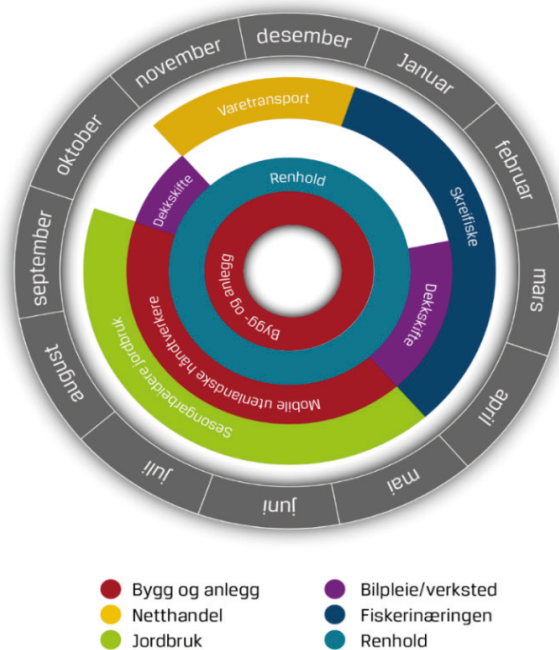
Varetransportbransjen er organisert med flere ledd underleverandører og bruker av enkeltpersonforetak for å unndra arbeidsgiveransvar. Flere kriminelle aktører benytter også stråpersoner i sine foretak. Lav oppdagelsesrisiko og lav grad av regulering¹ øker mulighetene for svart avlønning, uteholdt omsetning, hvitvasking og annen kriminell virksomhet. Dette gjør bransjen særlig utsatt for a-krim.

Det var økt rapportering om utnyttelse av utenlandske arbeidstakere i varetransportbransjen rundt «Black Week» og julehøytiden. Utnyttelsen foregår blant arbeidstakere tilknyttet enkeltpersonforetak, men også blant kjente seriøse foretak.

Bransjen preges av stor bruk av underleverandører og mellomledd. Dette fører til pulverisering av ansvar og flere av underleverandørene til de store nasjonale transportforetakene etterforskes for grovt skattesvik, grov utroskap og grov hvitvasking. Underleverandørene knyttes også til kriminelle nettverk.

«/ Sjåfører som jobber for et transportforetak opplever så høyt arbeidspress og lange arbeidsdager at sjåførene, for å rekke leveranser, tisser på flasker som blir liggende blant varene i bilene. /»

Årshjul
krimtyper

Useriøse mindre foretak får en konkurransefordel ved å kunne prise seg lavere enn større og mer etablerte transportselskaper. Konsekvensen blir at de etablerte transportselskapene presses på pris slik at de også ender med å benytte seg av underleverandører som er kriminelle.

Ulovlig verksted

Flere steder rapporteres det om ulovlige verksted som utfører arbeid på kjøretøy som de ikke er autorisert til å utføre.

Bruk av ulovlig verksted innebærer en risiko for kunden ettersom arbeidet ikke nødvendigvis blir utført av faglærte. Næringsvirksomheten omfatter også ofte andre kriminelle aktiviteter som skatte- og avgiftskriminalitet, svart avlønning og brudd på arbeidsmiljøloven.

¹ Med «uregulert bransje» menes det at det ikke er krav til løyve, minstelønn eller kjøre- og hviletidsbestemmelser.

Utnyttelse av arbeidstakere innen bilpleie og dekkskifte

Deler av bilpleiebransjen kjennetegnes av skatte og avgiftsunndragelser, trygdebedragerier, brudd på arbeidsmiljøbestemmelser og ulovlig arbeid, og har vært hyppig kontrollert av kontrollmyndighetene de siste årene. Noen av aktørene er omhandlet med grov utnyttelse av utenlandske arbeidstakere.

«/ En rumensk borger har opplyst overfor politiet at han jobbet for et bilvaskeri i flere ulike perioder på 3-6 måneder og mottok 15 000 kroner for arbeidet hver gang. For noen perioder mottok han ikke betaling.

Kontroller ved foretak som tilbyr dekkskifte avdekker ofte både større og mindre funn som indikerer skatt- og avgiftskriminalitet og brudd på arbeidsmiljøloven ved foretak med ansatte.

I flere av foretakene og på tvers av distrikt virker arbeidskraften å være av midlertidig karakter for å møte økt etterspørsel i forbindelse med dekkskiftesesongen. Det foreligger indikasjoner på at flere arbeidstakere blir utsatt for sosial dumping i form av mangel på arbeidskontrakt, lange arbeidsdager og fravær av lønn. En utenlandsk arbeidstaker skal

ha arbeidet svart i dekkskiftesesongen hos samme foretak i 10 år uten noen gang å ha skrevet under på en arbeidskontrakt. Mars-april er dekkskiftesesong, noe som tilsier økt aktivitet i bransjen.

Sesongarbeidere under vinterfisken kan være sårbare for utnyttelse

Sjømatnæringen forventer et stort innrykk av utenlandsk arbeidskraft til årets vinterfiske til tross for vi fortsatt står i en pandemi.²

Tidligere rapporteringer har vist at utenlandske arbeidstakere i fiskerinæringen, og sesongarbeidere i Norge for øvrig, er utsatte for brudd på arbeidsmiljøloven, lønnstyveri, uforsvarlig innkvartering og brudd på HMS-regelverk.

Under vinterfiske i 2021 viste kontroller en vesentlig forbedring av boforhold sammenlignet med tidligere år. Det var like fullt gjennomgående brudd på arbeidstidsbestemmelser og hviletid hos enkelte virksomheter, og det ble også avdekket mangelfulle arbeidsavtaler og saker med mulig trygdesvindel.

2 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/droftet-gjennomforingen-av-arets-vinterfiske/id2895246/>

Økokrim

Postboks 2096 Vika, 0125 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

E-post: post.okokrim@politiet.no